

შორენა მახაჭაძე (ბათუმი, საქართველო)

ოკუპანტის სახე „არსენა მარაბდელი“

„ქართული ნაციონალიზმი ანუ პატრიოტიზმი მხოლოდ სიძულვილია უცხოტომელებისადმი, რომელთაც დაიპყრეს შენი სახლი, ჩვენი ცოლ-შვილი და ჩვენი ნაშრომი. რუსული ნაციონალიზმი კი აღვირაწყვეტილი სიხარბეა მხეცისა, რომელმაც ათი მეზობლიდან ცხრა შეჭამა და მეთათსაც ითხოვს.“

მიხეილ ჯავახიშვილი

„ოკუპანტი“ უცხო სიტყვაა, თუმცა ქართველებს ამ სიტყვის გაგებისთვის უცხო სიტყვათა ლექსიკონებში ჩახედვა ნამდვილად არ გვჭირდება, ისე ორგანულად და საფუძვლიანად შემოიჭრა ის თითოეული ჩვენგანის ცხოვრებაში, უფრო მეტი, ხშირად გვეჩვენება, რომ ეს „ოკუპანტი“ ყოველთვის იყო და იქნება საქართველოს რეალობაში. ოკუპანტები ანუ დამპყრობლები არცერთ ეპოქაში არ ჰკლებია ჩვენს სამშობლოს, შესაბამისად, ხალხის ზეპირსიტყვიერებასა თუ სიტყვაკაზმულ მწერლობაში იხატებოდა მათი სახეები. ერთ-ერთი, ვინც განსაკუთრებული ხელოვნებით, დიდოსტატურად გამოკვეთა ისინი, გენიალური მიხეილ ჯავახიშვილია. ეს პერსონაჟები განსხვავდებიან ერთმანეთისგან, უაღრესად ინდივიდუალური შტრიხებით იხატებიან, მაგრამ, ამავე დროს, აღიქმებიან, როგორც ერთიანი, კოლექტიური სახე დამპყრობლისა.

მიხეილ ჯავახიშვილი, „დროის მაჯისცემას მიყურადებული მწერალი“, ნეორეალიზმის პრინციპებით ხატავდა ეპოქას, როგორც თანამედროვეს, ისე წარსულს (ჯალიაშვილი, 2010:25). „არსენა მარაბდელი“ ეხება იმ ეპოქას, როცა მფარველის სტატუსით შემოსულმა ერთმორწმუნე რუსეთმა დაარღვია გეორგიევსკის ტრაქტატის ყველა პუნქტი ანუ „ტრაქტატი დაფხრიწა“ და საქართველოს სახელმწიფომაც არსებობა შეწყვიტა - ის რუსეთის ერთ-ერთ პროვინციად იქცა.

დამპყრობელმა მალე გამოიჩინა „მზრუნველობა“ მართლმადიდებელი ქრისტიანი ძმებისადმი და აუტანელი ნაციონალური ჩაგვრის უღელი დაადგა მათ. მ. ჯავახიშვილიც მაღალმხატვრულად ხატავს ამ ჩაგვრისა და უსამართლობის, ხალხის

დამონება-გადაგვარების შემზარავ სურათებს, მე-19 საუკუნის 20-30-იანი წლების საქართველოს სოციალურ-პოლიტიკურ ვითარებას, იგავმიუწვდომელი ოსტატობით გამოკვეთს ოკუპანტთა პორტრეტებს.

რა თქმა უნდა, ქართველი ხალხი არ შეგუებია ცარიზმის ამ უსამართლო, თვითნებურ გადაწყვეტილებას: იყო საერთო-სახალხო აჯანყებები (1802-1820 წლები), თავად-აზნაურთა შეთქმულება (1832), მაგრამ შედეგი არცერთს არ მოჰყოლია, საქართველომ სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა ვერ აღიდგინა. რუსეთმა მძლავრად გაიდგა ფესვები კავკასიაში, მათ შორის, საქართველოში. მაგრამ მის მიერ დამყარებული მართვა-გამგეობის სისტემა უცხო იყო ქართველებისთვის. ვერც რჯულის ერთიანობამ აღმოფხვრა უფსკრული ადგილობრივ მოსახლეობასა და ოკუპანტებს შორის, რამეთუ ძალიან დიდი იყო განსხვავება ორი ხალხის კულტურასა და ტრადიციებს, მორალურ ფასეულობებსა და ადათ-წესებს შორის.

განსაკუთრებით ცუდ დღეში გლახობა ჩავარდა, რომელსაც ორმაგი უღელი დაადგეს: სოციალურ ჩაგვრას ეროვნული დაემატა. დამძიმდა გადასახადები: გაუთავებელი ეგზეკუციები, ათასგვარი ბეგარა, სასურსათო გადასახადები, მოკლედ, როგორც არსენა ამბობს: „მარტო ჰაერიღა ვერ დაბეგრეს“, თორემ სხვა ყველაფერი დაბეგრილი იყო: „გლახს ქონებრივი ხერხემალი გატეხილი ჰქონდა და წელში გაწყვეტილი ხვლიკივით იკლაკნებოდა... სამართალს ეძებდა და მსაჯულის ენა არ ესმოდა. ქალაქში საქმისთვის მიდიოდა და უცხო მოხელემ მისი ცხოვრებისა არა იცოდა რა. ბატონთან მივიდოდა საჩივრულად და ისიც მოხელის მხარეზე იყო“ (ჯავახიშვილი, 2011:5-4) *[შემდგომში ციტატებს მოვიყვანთ ამ გამოცემიდან, მივუთითებთ მხოლოდ ტომსა და გვერდს].*

რუს ოკუპანტებს დაპყრობილი ხალხები მხოლოდ საზარბაზნე ხორცად სჭირდებოდათ. მათ შემოიღეს „სალდათობა“, ეს ნიშნავდა, რომ ქართველ ახალგაზრდებს 25 წელი რუსეთის დროშის ქვეშ უნდა ეღვარათ სისხლი. ბუნებრივია, ეს განსაკუთრებულ უკმაყოფილებას და „ბუნტს“ იწვევდა, რომლის შედეგი ისევ და ისევ აჯანყებულთა სახლ-კარების გადაწვა, დაპატიმრება-გაციმბირება იყო. მიუხედავად ამისა, ქართველები არასოდეს შეგუებიან მონობას: ყოველთვის

ემებდნენ შესაფერის დროს სამულველი ოკუპანტების ქვეყნიდან გასაყრელად, თუმცა ეს არცთუ იოლი საქმე იყო, ამიტომ თავსატეხი და საფიქრალი არ ელეოდათ მათ და ბასილა მაიორის ლექსიკონშიც ყველაზე აქტიური სიტყვები იყო: „ყველა ქართველი მოღალატე და ფიცის გამტეხია... დაიჭირეთ, გააციმბირეთ, დახვრიტეთ, გაროზგეთ, ჩამოახრჩეთ“....(4-314) - აი, არასრული ჩამონათვალი იმ ხერხებისა, რომელთაც ერთმორწმუნე-მართლმადიდებელი, „მფარველად“ მოვლენილი დამპყრობელი იყენებდა თავისუფლებისმოყვარე, ამაყი ქართველის სულისა და ნებისყოფის გასატეხად, დასათრგუნად. ისინი აბუჩად იგდებდნენ ყოველივე ქართულს, უფრო მეტი, ქართველებს დედაენაზე საუბრის უფლებასაც არ უტოვებენ. ამ მიმართებით საინტერესოა ახალციხის ეპიზოდი, გავიხსენოთ: ახმედ ფაშამ რამდენჯერმე სთხოვა პასკევიჩს - „კანონი რუსული, ენა - ქართული და რჯული - მუსულმანური“, მაგრამ კავკასიის მთავარმართებელს საკუთარი ფორმულა ჰქონდა: „რჯული მუსულმანური, ენა და კანონი კი - რუსული“ (5-264) - აქედან ნათლად ჩანს, თუ როგორ უტევდა ყველა დამპყრობელი ქართულ ენას, როგორც ეროვნული იდენტობის განმსაზღვრელ უმთავრეს ფაქტორს. დიახ, მშობლიური ენის დავიწყება ნაციონალურობის დავიწყების ტოლფასია. სწორედ ამიტომ მართლმადიდებელი ქრისტიანი მთავარმართებლისთვის რჯულის შეცვლაზე უფრო მნიშვნელოვანი ქართული ენის ამოძირკვა იყო.

მიხეილ ჯავახიშვილის მიერ შექმნილი სახეები აღვირახსნილი, უზნეო ოკუპანტებისა, რომელთათვისაც არაფერი წმინდა არ არსებობს, უაღრესად შთამბეჭდავი და დასამახსოვრებელია. ისტორიული რომანის ფურცლებზე ცოცხლდებიან სულით ხორცამდე მახინჯი ივანიჩები („უშნო, აყლაყუდა, ბილწი, ლოთი, დუჟიანი და წირპლიანი აქლემი“ - 4-57) და არლოვები („თავპირი გაბერილ გოგრას მიუგავდა... წყლისფერი პაწაწინა თვალეები საახალწლო ბასილასავით დაექყიტა“ - 4-15), პასკევიჩები და ვორონცოვები, საეგზეკუციოდ მოყვანილი ყოვლად გარყვნილი, „ყინულისტვინიანი“ და „ცხელსისხლიანი“ სალდათები, რომელთათვისაც სულერთი იყო ყიზილბაში და ქართველი. ისინი პირდაპირ, აშკარად, დაუფარავად აცხადებდნენ: „ჩვენთვის სპარსეთიც და საქართველოც სულ ერთიაო“ (4-174). „რუსებმა თათრები მოგვაშორეს მაიორმა კი თვითონაც თათრული

წესი მოინდომა“ (4-48) (ფიქრისა და მარინეს - მოახლეებს - დაადგა თვალი, ამავე დროს, ზაალის ქალიშვილს ეარშიყებოდა). მწერალი კარგად გვიჩვენებს, რომ ოკუპანტი: თათარია თუ ერთმორწმუნე, არა აქვს მნიშვნელობა, დამპყრობელია და ორივე ერთნაირად თელავს ფეხქვეშ დამონებული ხალხის ღირსებასა და პატიოსნებას: მაიორი არლოვი „თრიალეთს შემოესია და ქვას ქვაზე აღარ სტოვებს. ეს ხეობა ყიზილბაშებზე უარესად აიკლო“ (5-98).

ბასილა მაიორს „სისხლი მუდამ სდევდა“ (4-132), ის ხშირად უწყობდა ქართველ ხალხს „სისხლიან ნადიმებს“ (4-128): „კიბეზე მაიორი ამოდიოდა. უკან ამაღლა მოსდევდა. არლოვი გაბადრული იყო და ისე მოალაჯებდა, თითქოს ბოროდინოს ველზე ნაპოლეონი დაეფრინოს“ (4-165). ამ მშობარა კაცს თავი მაკედონელი ჰგონია, როცა უიარაღო, უმწეო გლეხებს დაერევა ხოლმე. ჯავახიშვილი ბრწყინვალედ ხსნის სუსტთან ძლიერის, ხოლო ძლიერთან ქალაჩუნა კაცის - არლოვის ფსიქოლოგიას, რომლისთვისაც ქართული ადათი, ტრადიცია მხოლოდ დაცინვის საგანია, ის ყველა ხერხით ცდილობს ამოძირკვოს ყველაფერი ქართული. არლოვი დიდგულაა, ტრაბახა, ზემოდან დაჰყურებს „ტუზემცებს“ მანამ, სანამ ზურგს უკან მეფის ჯარისკაცები ეგულება, როგორც ვთქვით, ის „ვაჟკაცია“ უიარაღო გლეხების წინაშე, მაგრამ მეფის რუსეთის სახელოვანი ოფიცრის ვაჟკაცობისგან აღარაფერი დარჩა, როცა მარტოდმარტო აღმოჩნდა არსენას წინაშე: „ზაფრანის ფერი ედო, ძლიერ თრთოდა და ლამობდა მძაფრი შიში ნამალადევ ღიმილში ჩაეხრჩო“ (5-345).

რუსი ოკუპანტისთვის სულერთია თავადი და გლეხი, ის ერთნაირი ზიზღითა და ქედმაღლურად დაჰყურებს მათ. აი, როგორ „ქათინაურს“ აკადრებს ის თავადის ასულ დაროს: „რა ბრძანებაა! გლეხური კაბა კი არა, სულაც რომ არაფერი არ გეცვასთ, მაინც მომეწონებით, ათასწილ უფრო მეტადაც მომეწონებით - მიახალა მაიორმა ეპოქალურ-სალდათური ქათინაური და თავის ცხენივით დაიჭიხვინა“ (5-101). ამის შემდეგ აღარ გვიკვირს რუსი სალდათების პირუტყვიანი ქცევა ქვრივი მაგდანას ოჯახში.

არლოვი ყველანაირად ამცირებს ქართველებს: ერთი გლეხი დააჩოქა, გადააჯდა, მეორე გლეხი მაგიდად გამოიყენა და დიდხანს წერა რაღაც (5-102). ასე ჰყრიდნენ პატივსა და ღირსებას ქართველ ხალხს რუსი სალდაფონები, რომელთათვის, კიდევ ერთხელ ვიმეორებ, არ ჰქონდა მნიშვნელობა: მართლმადიდებელი იყო ის, მუსულმანი თუ ებრაელი.

უფრო მეტი: არლოვმა ვენახი აჭრა: „ლაშქარას რომ შვილებივით მოვლილი ვაზები დაუხოცეს, ნასყიდას ბაღს შეესივნენ და ოციოდე გულაბისა და თურაშაულის ხე ძირს დასცეს“ (5-108/111), ამიტომ ვერ გაუგიათ ქართველებს, როცა რუსი თათარს ეომება, ვისი გამარჯვება ურჩევნიათ, ან ვის მხარეს უნდა დადგნენ: რუსეთის ჯარის, რომლის „დევეურმა ბაჯბაჯმა გზაზე უამრავი ბუდე გაჰქეღა“ (5-190/200), თუ - ოსმალების. მწერლის დასკვნა ცალსახაა: არც ერთის და არც - მეორის. მ. ჯავახიშვილის ისტორიული რომანიდან ერთადერთი დასკვნის გამოტანა შეიძლება: არ აქვს მნიშვნელობა დამპყრობლის რწმენას, ეროვნებას, ფერს - ის მოსულია შენი მიწის, ერის, სულის დასაპყრობად, გასანადგურებლად, ყველას მიზანი ერთია: დაპყრობილი ხალხის სრული ასიმილაცია, ყოველგვარი ეროვნულის ამოძირკვა, ფიზიკურ-მორალური განადგურება. ამიტომ ისმის დიდი გაოცება და აღშფოთება არსენას სიტყვებში, როცა ის რუსეთ-თურქეთის ომის დროს მუსულმან და ქრისტიან ქართველთა დაპირისპირების მომსწრე ხდება ახალციხეში, პასკევიჩის მიერ ქალაქის აღების დროს: „ქართველები მოსისხლე მოზვრებივით შეეჯახნენ ერთმანეთს“... „ქართველები კი - ქრისტიანებიც და მუსულმანებიც - ან ღმერთმა გაატუტუცა, ან რუსები და თათრები ძალით აჟლეტინებენ ერთმანეთს“ (5-226).

ხომ გვეზიზღება არლოვები (ბოროტი და გაიძვერა, უზნეო და უპრინციპო), ივანიჩები (გონებაჩლუნგი, სასტიკი სალდაფონები), მაგრამ კიდევ უფრო საზიზღარი გადაგვარებული ქართველები არიან, აი, ისეთი დეგრადირებული ვაი-ქართველები, მიხეილ ჯავახიშვილი რომ ხატავს „არსენა მარაბდელში“, მაგალითად, დავით ბარათაშვილი, რომელსაც „თავისი ქვეყნისა თითქმის არა გაუგია-რა, რადგან რუსულ სკოლაშია აღზრდილი და იქ კი ქართულს მხოლოდ წერა-კითხვას ასწავლიან“ (5 -113).

მიხეილ ჯავახიშვილი ხაზგასმით აღნიშნავს: ქვეყნის უბედურების ერთ-ერთი მიზეზი ისიცაა, რომ დამპყრობელთა გვერდით მუდამ იდგნენ მოღალატე ქართველი თავადები, ვინც ჩინ-მედლებზე, ფულზე, თანამდებობაზე ყიდდნენ სინდის-ნამუსსა და საკუთარ მოძმეს. არლოვი ვერაფერს გახდებოდა, გვერდით ზაალ ბარათაშვილი და მისი ოჯახი რომ არ ჰყოლოდა: „ყველამ იცოდა, რომ ზაალს დღევანდელ საქმეში ხელი ილლიამდე ჰქონდა ჩაფლული“ (4-24); რა თქმა უნდა, მათ ეს ერთგულება ოკუპანტებისადმი უფასდებოდათ: „არცერთი მთავარმართველი არ ყოფილა, რომ ბარათაანთ სამივე თაობის მკერდზე, ვითარცა კანკელზე, ჯვარი ან ვარსკვლავი არ ჩამოეკიდნა. ყველამ ღირსეული საჩუქარი მიიღო, რადგან სამთავე მკერდის ქვეშ ახალი ტახტისა და ახალი სამშობლოსადმი მართალი გული ჰფეთქავდა“ (1-5) - რამდენი ირონიას ამ სიტყვებში, ეპითეტში „ახალი“ - გეგონება, სამშობლო ჩოხა ან ქულაჯა იყოს, ახალი შეიძინო!

ვნახოთ, როგორ ემადლიერება ზაალ ბარათაშვილი ოკუპანტებს: „რუსის მადლი აუწერელია, ვეჟო..., დარაგოი მაიორუ, უთქვენოდ ეს ტეტები ალა მაჰმად ხანზე უარეს დღეს დაგვაყრიდნენ“ (4-233). ეს სიტყვები ეკუთვნის კაცს, რომელსაც, გურამ გვერდწითელის სამართლიანი დაკვირვებით, „გულისყური დახშული აქვს ეროვნული გრძნობისთვის“ (გვერდწითელი, 1977:137). ზაალ ბარათაშვილის ხასიათის გასაგებად უმნიშვნელოვანესია რომანის ექსპოზიცია, რამეთუ ბედის ირონიით „მოწინავე დროშის“ მფლობელი სწორედ ეს მედროვე თავადია. მას სადროშო რუსებმა გაუუქმეს, თუმცა „ალამი ახლაც ზაალს ეკუთვნის და იგი ნარგიზების ფორზე, აგერ იქ, კარვის თავზე ფრიალებს“ (4-4). ბუნებრივია, ასეთი სულგაყიდული თავადები ვერ და არ დაიცავდნენ ქართულ დროშასა და ქართველი კაცის ღირსებას: „მაიორმა ცხენი დასძრა და დროშას ხელი მიატანა. ცალთვალა ღვთისავარმა დროშა უკან გადასწია, მეორე ხელი კი ბასილას ცხენს ჩასჭიდა აღვირში და ბატონებს გადაჰხედა. მედროშეს კორძიანი ხელი და ჭადართ მოსილი ულვაშები ოდნავ უთრთოდა. გრიგოლ ორბელიანს ზაფრანის ფერი ედო. დავით ბარათაშვილს თავი ჩაეკინდრა. მარშალი ალექსანდრე გაშემებული იდგა. კნეინები განაბულიყვნენ, დროშის მოლარეს ზაალს კი პირი დაელო და ხმა დაეკარგა.

არსენა მაიორს საწადელს მიუხვდა. პირისახეზე მწვავე აღმურმა აჰკრა და თავში აუვარდა...

არსენამ უცებ დეზი ჰკრა ლურჯას, დროშაზე მიაგდო, თავის მამას ალამი ასტაცა და ბასილას თვალი თვალში გაუყარა...“ (4-32-34).

ასე დაიცვა არსენა ოძელაშვილმა დამოუკიდებელი საქართველოს სიმბოლო - დროშა, რომელიც ლამის ნახევარი საუკუნის განმავლობაში ვაჟკაცურად აფრიალა ბრძოლის ველზე მისმა მამა-პაპამ.

რუსი ოკუპანტების წინაშე თავდახრილ-დამუნჯებულ თავადთა შემყურე არსენას სავსებით ლოგიკურად უჩნდება კითხვაცა და პრეტენზიაც: „რა ღმერთი გაუწყრათ ამ წყეულებს! ... რამ დააჭიავა, რამ მოადუნა, ვინ გამოჰფიტა და ვინ დააძაბუნა?! თუ დაბერდნენ და გადაშენდნენ, დროა განზე გადგნენ და გზა დაგვითმონ“ (4-32-34).

მიხეილ ჯავახიშვილი დაუნდობელია ასეთ ქართველთა მიმართ, ამიტომაცაა, რომ რუსი კაპიტანი ლომოვი ბევრად სიმპათიურად გამოიყურება, ვიდრე ბარათაშვილის ნაბიჭვარი გიგოლა - მახინჯი ჯაშუში, ან მუხანათი, მშიშარა, ვერაგი და გაუტანელი გიორგი კუჭატნელი, ზნეობის, პატიოსნების, ღირსების რომ აღარაფერი შერჩენია, საკუთარ ხალხს რომ დაპირისპირებია და მხოლოდ პირადი გამორჩენის პრინციპით მოქმედებს; ბოდბისხვეელი, რომელიც არც ნათელმრონობას დაგიდევს, არც - ქართულ ტრადიციას და არც - მაღლიერების გრძნობა გააჩნია, ალბათ, ამიტომ შენიშნავს მიხეილ ჯავახიშვილი: „გარუსებულს რუსი სჯობიაო“ (7-390).

სამწუხაროდ, ქართველ ხალხში ბლომად იყვნენ არა მარტო მოღალატენი, არამედ „სულერთიებიც“ (რაც არანაკლები უბედურებაა ქვეყნისთვის!) - დათუნა ბარნაველის მსგავსი უხერხემლო, უნებისყოფო, არაფრისმაქნისი ადამიანები, რომლებსაც არავის და არაფრის დაცვის თავი არ ჰქონდათ: „ვის ვეომო, ზაალს თუ რუსის ჯარსო“ (4-49) - ფიქრობდა დათუნა და ბრძოლის ვერანაირ მიზეზსა და მოტივს ვერ ხედავდა თეიმურაზ ხევისთავის ეს უშუალო წინაპარი.

ნიშანდობლივია, რომ მიხეილ ჯავახიშვილმა, რომელიც მუდამ იყო ბოლშევიკური კრიტიკის აქტიური სამიზნე, როგორც „ნაკაცართა“ სახეებისა და მათი ცხოვრების მხატვარი, რომელიც „ლოგიკურად, აუცილებლად ვარდება თანამედროვეობასთან მტრული განწყობილების მორევში“ (ჩხარტიშვილი, 1991:35), ვერც „არსენა მარაბდელით“ დააღწია თავი „კრიტიკა-ჟანდარმის“ დევნას: რაოდენ პარადოქსულიც არ უნდა იყოს, ამჟამად მას, ზაალ და დავით ბარათაშვილების თუ სუმბათაშვილის სახეების შემქმნელს, თავადობის იდეალიზაცია დასდეს ბრალად, შენიშნეს, რომ „არსენა“ არის „ნაციონალისტური ნაწარმოები“ (პლატონ ჩხიკვაძე) და რომ მწერალი „არ სდგას ჩვენს მსოფლმხედველობაზე“ (კარლო მელაძე) - (ჩხარტიშვილი, 1991:196-197), რა თქმა უნდა, ეს, მართლაც, ასე იყო და, მადლობა ღმერთს, რომ ასე იყო: ყველა დიდი ქართველი მწერალი ხომ ეროვნული მწერალიცაა, შესაბამისად, ნებისმიერი ანტიეროვნული ძალის მტერი, მის წინააღმდეგ დაუნდობელი მებრძოლი. ასეთი იყო დიდი მიხეილ ჯავახიშვილი, სწორედ ამ უთანასწორო ბრძოლას ანტიქართული სისტემის წინააღმდეგ შეეწირა შემოქმედებითი იდეებით, გეგმებითა და სიცოცხლით სავსე ხელოვანი, ხალხის „ბედნიერი, თავისუფალი“ მომავლისათვის მებრძოლმა ოკუპანტებმა წამებით ამოხადეს სული პატრიოტ მწერალს. ეს ბასილა მაიორის შთამომავლებმა ჩაიდინეს, იმ ბასილასი, რომელმაც ძმას ძმა (სულხანს - როსტია) დაახვრეტინა. აი, როგორია ოკუპანტის „ფილოსოფია“: „მერე რა, რომ ძმა იყო! რაკი ბრძანება მიიღო, ძმა კი არა, თავისი ცოლ-შვილიც უნდა დაეხოცნა და დედ-მამაც“ (4-240-241), სწორედ ამ „ფილოსოფიის“ ლოგიკური გაგრძელებაა საუკუნის შემდეგ თქმული: „მე ძმას მოვკლავ, დავახრჩობ დედას, რევოლუციამ თუკი მიბრძანა“ და პავლიკ მოროზოვები, არზაყან ზვამბაიები...

რევოლუციის სახელით მამისმკვლელობის მქადაგებელ ბოლშევიკ-კრიტიკოსებს, რა თქმა უნდა, არ მოეწონათ არსენას „უსისხლო სახელიც“, ის, რომ „არსენამ დიდი ზნეობრივი ძალის მეოხებით მოიპოვა სახელი, მას სისხლით არ მოუპოვებია ვაჟკაცობა“ (ჯავახიშვილი, 2011:395). არსენასა და მის თანამებრძოლთა ზნეობრივი ღირსებების, სულიერი კეთილშობილების, ღმობიერების, სულგრძელობის, ჰუმანურობის ფონზე კიდევ უფრო ამაზრზენია ოკუპანტთა და მათ

ქართველ ყურმოჭრილ მონათა, სულგაყიდულთა ამორალურობა, სისხლისმსმელობა, სისასტიკე, არაადამიანურობა და უღირსებობა, თუნდაც იმავე ზაალ ბარათაშვილისა, რომელიც აღფრთოვანებულია რუსი მთავარმართებლის, ვორონცოვის, ქართველთა გარუსებისკენ მიმართული პოლიტიკით: „შვილებსავით გვივლის და აშკარად ამბობს, ჩემი საზრუნავი ის არის, რომ აქაური ხალხი და რუსი ერთმანეთში ავრიოთო... ამაზე მეტი რაღა გინდათ, ვეჟო!“ (5-379).

ასეთივე - რუსზე უფრო მეტი რუსები - იყვნენ ქართველი კომუნისტებიც; გავიხსენოთ, რას ქადაგებდა, მიხეილ ჯავახიშვილის თქმით, მარიამ ორახელაშვილი 1925 წელს ქართველ მწერალთა ყრილობაზე: „სხვა ენები მოვსპოთ და რუსულის სწავლა გავაძლიეროთ... მეფის მოხელეებს ამაზე მეტი არაფერი უთქვამთ“ (7-384).

აქვე მისთვის ჩვეული პირუთვნელობით, „მოყვარეს პირში უძრახეს“ პრინციპით მოღვაწე შემოქმედი წერს: „რუსულ-ქართულის გათანასწორებას მკაცრი შედეგი მოჰყვა, მაგრამ არავის აქვს უფლება, სხვას უსაყვედუროს გარუსება. ყველანი ნებაყოფლობით ვრუსდებით“ (7-389).

1921 წლის 25 თებერვალს ცარისტული, თეთრი რუსეთი ბოლშევიკურმა, წითელმა რუსეთმა შეცვალა, მეფის რუსეთის გუბერნია სსრკ-ს ერთ-ერთ რესპუბლიკად გადაკეთდა, მაგრამ არ შეცვლილა რუსული დიდმპყრობელურ-შოვინისტური სული და მისი დამოკიდებულება დაპყრობილი ხალხისადმი, მისი დაუნდობელი ბრძოლა ყოველგვარი ეროვნულის წინააღმდეგ, ამიტომაც გაჩნდა მიხეილ ჯავახიშვილის „უბის წიგნაკში“ ასეთი ჩანაწერი: „25 თებერვალს მე ვიგრძენი, თუ როგორ შემოვიდა ტანში მჭრელი მახვილი, რომელიც მას აქეთ დღითი-დღე უფრო ღრმად მერჭობა. გაფითრებული ვარ და ტანში მუდმივად ჟრჟოლა მივლის. ეხლა სატევრის წვერი ზედ გულზე მაქვს დაბჯენილი და ვგრძნობ, ოდნავ რომ შევინძრე, ჩამესობა და ისე გამათავებს, რომ გმინვის ამოღებასაც ვეღარ მოვასწრებ“ (7-392) - ეს 1930 წლის ჩანაწერია, ილიას გზის გამგრძელებელ გენიალურ მწერალს სულ რაღაც შვიდ წელიწადში ამოხადეს სული „უფროსი ძმის“ სახელით მოსულმა ოკუპანტებმა. ეს ლოგიკური დასასრული იყო დიდი მამულიშვილის სიცოცხლისა, რომელიც ასე აფასებდა ბოლშევიკების ბატონობის პერიოდს: „მთელი საქართველო ფსიქიატრიულ საავადმყოფოდ გადაიქცა, სადაც ექიმი სამკურნალოდ არ სჩანს“ (ჯავახიშვილი, 1991:220).

ველიკოდერჟავული იდეით, ველიკორუსული შოვინიზმით შეპყრობილი ხალხის ფსიქოლოგიის ბრწყინვალე მცოდნე მიხეილ ჯავახიშვილი რუსი

ოკუპანტების შესახებ წერდა: „ბოლშევიზმი უმწიკვლო და უზადო სარკეა რუსი ხალხის. იგი მისი შვილიც არის, დედაც, შობილიც, მშობელიც, ორივე ერთია, განუყრელია. ვინც ეს ჭეშმარიტება გაიგო, მან ყოველივე გაიგო. დროა, გათავდეს უყალბესი ზღაპარი, ვითომ ხალხი სხვა იყოს, ბოლშევიზმი კი რაღაც - განყენებული, ციდან ჩამოვარდნილი რისხვა“ (7-390) - მართლაც, რუსეთი თეთრი იყო - ცარისტული, წითელი - კომუნისტური, ფერადი - კაპიტალისტური თუ სხვა, მისი არსი ერთია: ის ზესახელმწიფოდ თვლის თავს, მისი დესპოტური, „ველიკოდერჟავული“ სული არ იცვლება, რაც მთავარია, ამ სულით ერთნაირადაა გამსჭვალული როგორც რუსეთის უშორეს პროვინციაში მცხოვრები „მუჟიკი“ და „სალდათი“, ისე უგანათლებულესი მწერალი თუ მეცნიერი - „ერთფერი, მოლიპული და გარანდული რუსი ხალხი“ (7-390) - ეს „ველიკორუსული შოვინიზმით შეპყრობილი მონა“ კი, როგორც სამართლიანად შენიშნავს აკაკი ბაქრაძე, რუსულმა კულტურამ შექმნა (ბაქრაძე, 1990:220).

მართალია, დიდი მწერალი ვერ მოესწრო, მაგრამ ორთავიანი არწივის ბრჭყალები დამოუკიდებელ საქართველოსაც მოსწვდა და მისი ტერიტორიის ორი მესამედი დღისით-მზისით „აღმფოთებულ-შემფოთებული“ მსოფლიოს თვალწინ მიითვისა.

როგორც ვნახეთ, „არსენა მარაბდელში“, მიუხედავად მისი ისტორიულობისა, მძლავრად ფეთქავს მწერლის თანამედროვეობა, აშკარად იკითხება უმწვავესი სოციალურ-პოლიტიკური, ეროვნული პრობლემები, იხატება ჩვენი მარადიული ოკუპანტის კრებითი სახე - ერთგვარი მრავალთავიანი უჩხული თუ ორთავიანი არწივი, ბასრი კლანჭებით რომ ჩასჭიდებია კავკასიონსა და, მათ შორის, ჩვენს მშვენიერ სამშობლოსაც; სწორედ ამიტომ, ჩვენდა სამწუხაროდ, დღესაც აქტუალურია მწერლის მიერ ლამის საუკუნის წინ ნათქვამი სიტყვები: „ორთავიან არწივს კავკასია ათასი კლანჭით ეჭირაო“ (4-309).

გამოყენებული ლიტერატურა

ბაქრაძე აკაკი, „მწერლობის მოთვინიერება“, გამ. „სარანგი“, თბილისი.1990;

გვერდწითელი გურამ, მიხეილ ჯავახიშვილი, გამ. „ნაკადული“, თბილისი.1977;

ჩხარტიშვილი რევაზ, ლიტერატურულ-კრიტიკული ბრძოლების ახლო წარსულიდან, გამ. „მერანი“, თბილისი.1991;

ჯავახიშვილი მიხეილ, „არსენა მარაბდელი“, ტ.4-5, 7, გამ. „პალიტრა L“, თბილისი. 2011

ჯავახიშვილი ქეთევან, მიხეილ ჯავახიშვილის ცხოვრება, გამ. „მერანი“, თბილისი. 1991

ჯალიაშვილი მაია, მიხეილ ჯავახიშვილის ნეორეალიზმი, როგორც მოდერნიზმის ალტერნატივა, იხ. კრებული: „ქართული ლიტერატურა მოდერნიზმისა და რეალიზმის მიჯნაზე“, ლიტერატურის ინსტიტუტის გამომცემლობა, თბილისი.2010.

Shorena Makhachadze (Batumi, Georgia)

The Image of the Occupant in “Arsena Marabdeli”

Summary

The “occupant” is a foreign word, but Georgians really don't have to look for the definition of this word in the dictionaries of the foreign words, as it invaded so organically and thoroughly into the lives of each of us, moreover, it often seems that this “occupant” has always been and will be in Georgian reality. Our homeland has never lacked the conquerors, accordingly, their images were painted in Georgian folklore and literary writings as well. One of those, who masterfully outlined them, is a genius Mikheil Javakhishvili. It must be also mentioned here that these characters differ from each other, they are painted with highly individual features, but at the same time, there is created a united, cumulative image of the occupant.

“Arsena Marabdeli” refers to the epoch when co-believer Russia, with the status of a protector, entered and violated all the points of the Georgievsk Treaty and made Georgia one of the provinces of Russia. Javakhishvili masterfully creates horrific pictures of this oppression and injustice, people's enslavement and

degradation, and the images of the occupant, created by him, are very impressive and memorable.

In “Arsena Marabdeli”, in spite of its historicity, there is strongly felt the writer’s modernity and clearly readable acute social, political and national problems, there is painted a cumulative image of our eternal occupant - a kind of a multi-headed monster or two-headed eagle, grasping with its sharp claws the Caucasus and, among them, our wonderful homeland.